

Դ Ի Տ Ա Կ

Բ Ի Ի Զ Ա Ն Դ Ե Ա Ն

Դ Ի Ն Դ Ի Ո Յ

Ը Ն Կ Ե Ի Ո Ւ Թ Ե Ա Ն Ա Ր Շ Ա Ի Ո Ւ Ն Ե Ա Յ

1814.

16. 18. 20. 22. 24. 26. 28. Ա Պ Ր Ի Լ:

Փ Ր Ա Ն Ս Ա.

Փարեւ. 8 Արեւի:

Լ պրեւի ծին, իրեկվան սահաթը ճին, Նաբոլեօնին արձանը՝ որ էր Վէնտո մէ Տրապարակին մէջ՝ վերցուցին, ու ասոր տեղը տընկեցին մէկ ճերմակ դրօշակմը՝ որուն վր անդին աստին ցրուած շուշաններ կար. աս դրօշակը էր բուն առջի Ֆրանսայի օրինակոր թագաւորուն դրօշակը:

Խազնան, ճեվաճերները ու ուրիշ ազնիւ բաները՝ որ էին Նաբոլեօնին՝ շաբաթներով առաջ Պրէսթ տարվերէր:

Նաբոլեօնին կողմնակիցները Փարեզէն հեռացան:

Պօնաբաւթէն կուգէր կրակ տալ Կրէնէլէ եղած պարուծի մաղազին՝ որուն մէջ կար 4000 չափ պարուծ: Պարոն Լըբուրը որ էր գլխաւոր հրամայողը աս մաղազին վր, դոցեց բոլոր գուռները, ու բանակները առաւ պահեց իր ճեպը, ու մտիկ չըդրաւ ի դործ դնելու աս անօրէն բռնաւորութեան դործը, և այսպէս խալըսեց Փարեզ քաղաքը մեծ վտանգէ:

Ալեքսանդր կայսրը երբոր Փարեզ կըմտաւ արկորնէ ըսին թէ շատ ատենէն պրեւ կըս պասէինկոր իրեն, կայսրն ալ պատասխան տըվալ թէ իրեն ուշանալուն պատճառը եղաւ Ֆրանսիացիներուն քաջութիւնը:

Մոսկովին կայսրը ու Պաուշին թիւորը ըսեցնունպէս թէ Փարեզ քաղաքը դաշնադրութե անձնատուր եղաւ, վար իջան իրենց ձիերէն ու պըլլովեցան պաքտովեցան մէկըմէկու հետ ըսելով, արեւնը դադրի աս կից ետե:

Առ ժամանակեայ կառավարուիւ երբոր իմացաւ թէ Տօն Քառլոն Սպանիաի թիւրին եղբայրը դեռ արգելված էր Բէրբէխանօ, հրաման խրկեց՝ որ շուտմը ընկերուի ընելով խրկէն Սպանիա՝ իրեն աստիճանին արժանի պատիւներով: 1500 Ֆրանսիացի զօրք կըսպաւ սէինկոր Մակտալէնաին պատնէշներուն վր թէ կնչ հրաման պիտոր դայ իրենց. մէկ Ֆրանսիացի օֆֆիցիալմը՝ ուրիշ Մոսկովի օֆֆիցիալներուն հետ մէկտեղ ըսին ան զերիներուն, ով Ֆրանսիացիներ, դուք չէք գերեւակից ետե: Ալեքսանդր կայսրը ձեզի ազատութի կըշնորհէ՝ յանուն Լուիճի 18 երդ Ֆրանսաի թիւրին, մէկէն անատենը ձայներնին բարձրացուցին զինուորները ու ամմէնքը մէկէն կանչեցին կեցցէ թագաւոր. և ուղեցին ճերմակ դրօշակ ու ճերմակ քօթարտա, ու երդում ըրին հաւատարիմ մնալու նոր թիւորին: Ասկից ետե օֆֆիցիալները իմացուցին աս զինուորներուն, թէ ազատ էք ասկից ետե զինուորուէ ալ, և կրնայ իւրաքանչիւրը դառնալ իրեն տունը, բայց զինուորները ուղեցին ծառայել թիւրին, անոր հա:

Համար մարդ որոշվեցաւ որ զատոնք կարգաւորէ:

Հատ երջանիկ և անյաղթելի կըլայ ան թերը՝ որ այսպիսի զինուորներ կունենայ, նմանապէս ան դիմաւորը կիմ արը՝ որ այսպիսի հպատակներ ու ծառաներ կունենայնէ, ասոր ներհակը անչափ ոգորմելի ու թշուառ կըլայ ան թերը կիմ ան արը՝ որ չունի այսպիսի ծառայ կիմ հպատակ. և աս ալ յայտնի է որ ծառաներուն աղէկուիք քելուծի, շատ անգամ իրենց տիրութեանքներէն կըկտրուի, թէ որ կուզէ մէկը աղէկ ծառայ ունենալ պէտք է որ զիստայ ծառայ բանեցնելուն կանոնները, ապա թէ չէ՝ փոխանակ իրեն ծառայ պատրաստելու, կըպատրաստէ իրեն թնամի՝ ինչպէս որ յայտնի երևեցաւ աս զիպլածներուն մէջ:

12 ին:

Երբոր Աղեքսանդր կայսրը դնաց տեսնելու դուլըռի սառայը, ցրցուցին իրեն խաղաղութիւն ըզլած սրահը, ան ատենը խնտալով մը հարցուց կայսրը՝ Պոնաբաութէն ինչ բանի կըբերէր աս տեղս:

Մարտի 31 ին, երբոր դաշնակցաց բանակը կըտարածվերկոր պատնէշներուն վր, մէկուս սէյրիներուն հետ մէկ կէնծ խաթունմընալ զարմանալով կընայէր զօրքերուն միակերպ աղւորութիւնը վրայ. „ իշտէ ըսաւ ասոնք են մէյէր Պոնաբաութէն թղթերուն կոտորուք թափթիւք ըսածները ”: Չէն նայիւր կոր, ըսաւ իրեն մէկ մարդմը, տահա զարմանալու բան մալ կայ. աս զօրքին ճէնէնալներուն շատը հիւրեայներ են, իշտէ ճանրմ Սաբէին ճէնէնալը որ մեռեր էր թղթին կէորէ՝ ի ֆէռդէ սու խուառ, իշտէ Եօք ճէնէնալը՝ որ մեռեր էր ի Զադութէն, իշտէ քօնդէ Լանճէոսը որ Զալօն թաղվեր էր, իշտէ մէյմալ Առէտէ ճէնէնալը որ մահացու վերք առեր էր Հանաուին մէջ. ևն ևն. Ան ատենը դարձաւ կինը ըսաւ. չըսես քի մէյէր ատ թուղթերը շինողին ըսելու է եղեր մեր քօնէյլ բանաստեղծին ըսաւ ծինպէս առ Ստաբօսն:

Է՛ ժանքը վու դիւէ սր բօղը դասէ պիէն, Սպաննա՛ծ մարդիքը շատ բոխտ են:

Լուհանօ Պոնաբաութէն քանի մը օր կայ հարցըվեցաւ թէ ինչու ստակի խնայել պաշլայեցիր, զերէ ըսաւ քիչ ատենէն իրեք չորս թագաւոր դայ պիտի գիրկս:

Երևելի մարդմը կըկարծէր թէ քօնափքա կղզիին կէսը Նաբօլէօնին պիտի տրվի. ինչու կէսը տէր Նաբօլէօնին, „ որպէս զի, (ըսաւ իշխանը), զօստանքմը ունենայ մէկալ կէսինալ տիրելու ”:

Պաղի օրագրուէց խաղարներուն կէորէ կերենար՝ որ շատոնք կուզէին կոր թերահան պահապան գրվել, բայց առ ժամանակեայ կառավարութիւնը ազգային պահապաններէն ուրիշ չընդունեցաւ, մանաւանդ զնա սակար կըսեպէր հիմակման կարգին, ու միաբանութե՛ն որ իրենց խիստ հարկաւոր էր:

Մօնօնանի կոմսը պիտի ըլայ դիւաւոր ազգային պահապաններուն. Տէգօլ ճէնէնալնալ կառավարուէ զօրացը:

Համառօտած փէրէն-Բէնէ:

Լուկուսթային գաղէթը Մօնիմպէնկին տակ ապրիլի 12 ին կըհաստատէ թէ իրաւ խաղար հասաւ Սթուլիառտէն ու Փաանքֆօլթէն թէ՛ Նաբօլէօնի պահապանները զինքը Աղեքսանդր կայսեր ձեռքը յանձնէր են:

Ընդհանրական գաղէթը ապրիլի 19 ին փառիզու թղթերէն հանած կըպատմէ թէ 11 ին Պոնաբարթէն վերջապէս կնքեց լնցուց աս հետեալ որոշ ու բացարձակ հրաժարման թուղթը:

„ Որովհետեւ դաշնակից տէրուքը ասանկ ձայն հանեցին թէ Եւրոպայի խաղաղութիւնը արդիւր Նաբօլէօն կայսրնէ, ուստի Նաբօլէօն կայսրը՝ հաւատարիմ իր երդմանը, կըյայտնէ աս թղթովս, թէ ինքը կըհրաժարի Ֆրանսայի ու Իտալիայի թողուներէն թէ իրեն և թէ իր ժառանգներուն կողմանէ. և թէ հիւ մէկ անձնական զոհմը չիկայ, նաեւ ոչ իր կեանքը՝ որ պատրաստ չըլայ ինքը նըվերելու Ֆրանսայի օգտին համար ”:

Գրվեցաւ Փօլթէնըպլօի պալատը ապրիլի 11. 1814:

Հասարակաւ. Նաբօլէօն:

Ֆրանսայի կայսրուհին դաշնակիցներուն փարէզ մոնիելէն առաջ ելաւ Օռլէանս երթալու. Նաբօլէօնը մարտի 31 ին էր ի Թոռու: Իր պահապանները ու Մաոմօն թին ու Մօնթիէոնին մնացորդները թօփընելով 30 հազար մարդու չափ կըլար. աս զօրքերով դարձան դէպ ի Լուառու: Սուլթմառէշալը վերջի ժողովածներնալ հետ առնելով ունէր զրիթէ 50,000 մարդ. Սիւշէ և Օժէոսը 30,000. և այսպէս բոլոր Նաբօլէօնին ոտքի վրայ եղած զօրքը կըլար 110,000 մարդ: Բայց երբոր եղաւ Փարիզին առնվիլը. և առ ժամանակեայ կառավարուէ թուղթը առ զինտօրս, անկից ետե աս ուրաց մեծ մասը բոլորովին բաժնրվեցան Նաբօլէօնէն: Ընդ հակառակն միայն Բրինչէի Զվառդձէմպէնկին, ու Պուլշէո ճէնէնալ ին բանակը կան 290,000 մարդ, Ֆրանսայի հարաւային կողման բանակը 80,000. իսկ Վէլինկթօնինը 92,000. որ ամենը կընէ

372, 000 պատերազմող զորք, թող ան զորք որ Եկեաի Բրինձեբէին տալն էր, և Տաիմարդայի օգնական զօրքը, ու բայէզի պասսի եղած Ինկիլիզի զօրքը, և Օլանուայի նոր բանակը, ու ետէկները ևն ևն:

17ին:

Պօնաբառ թէն 12ին կէսօրը, տահա Փօն թէ նրալո էր. և խնտ քաշված կեցեր էր. միայն Պասսանի տուքան բիշմիր կարծես թէ սրտին կազդեր: Մարիա Լուիճիան կայսրուհին պիտի ըլլայ մեծ տուքէստա Բառմաի ու Բիալէնցաի, կըսէ Դիւօլոյի դաղէթը: Նէմցէի կայսրը չէ թէ 14ին մտաւ Փարէզ, հապա 16ին: ու Մարիա Լուիճիան էր Տօրը ընդառաջ գնաց: Եկեաի Թիւրքը Պէրսիոյը 11ին Պառսսէէն գնաց դէպ ի Փարէզ:

Մօսի կարդինալը, որ սրբազանէն չառած կանոնական կարգաւ որոշել Փարէզու Արքեպիսկոպոսուն, և Նաբօլէօնին հրամանով մի ան կրթանեցընէր իր անունը Արքեպիսկոպոսուն Փարէզու մէջ, պարտաւոր վերէն արքեպիսկոպոստայէն ելելու, ու 11ին Փարէզէն ելեր է: Մայրաքաղաքին եկեղեցական ժողովը՝ որովհետեւ աթոռը պարպեցաւ՝ երեք լէհանուր փոխանորդ ընտրեց:

Քօնդէ Տառ թօս նոր թիւրին եղբայրը երբոր Եօդաղտալ մոծածնայ եկեղեցին գնաց նէ, եկեղեցական ժողովը իրեն յարգուններ ըրաւ, ու էր պատասխանէն մէջ պէլ լիլէմիշ ըրին առ խօսքերս, ,, թիւրը չեկրնար երջանիկ ըլլալ, մինչև որ իր ժողովուրդը երջանիկ չե տեսնայնէ: ”

Դերմանայի Դիւանը իշխալէ առ հետեւալ բաները:

Փետրվարի մէջ դաշնակիցներուն ետ քաշվէն ետեւ, երբոր Փրանսընները մտան թրուա քաղաքը, բռնեցին ու Նաբօլէօնին յայտնի հրամանին կեօրէ թիւ ֆէնկլէմիշ ըրին Պարոն Կանալը, որ դաշնակիցներուն առնելը երբոր հոն էիննէ տարաւ սէ Լուիճիի նշանը, ու անբաստանվեցաւ ընելուն համար մէկ դեպանուհիմ դաշնակիցներուն կողմէն, որ կրնայատէր Պորպօնեան տանը: Պարոն Կանալը երբոր որ կողմէնի կապել աշխնները, թող չիտեղաւ ամենեկին, ու ըսաւ քովի ել ղօղներուն. իմ աչքերս լուսաւորեալ ու աւելի պայծառ կրտեսնէ քան ղձերը. ես կըլլամ վերջին զոհը Պորպօնեան տանը, և անոր համար կըմեռնիմ կամաւորապէս: առ ըսելէն ետեւ դարձաւ ըսաւ ղիսուորներուն, հիմայ նետեցէ թիւ ֆէնկլէ: Երբոր որ խուրչնները կըմտնէին առ մարդուն սիրտը, Նաբօլէօնը ունեցաւ հարիւր հազարէն աւելի թշա-

մի ան քաղքին մէջ, ինչու որ բոլոր հին տուները դիտէին թէ ինչ պիտի քաշէն անոր ձեռքէն:

Երբոր Փրանսաի առժամանակեայ կառավարութիւնը ու ծերակույտը՝ ձգեցին Նաբօլէօնը աթոռէննէ, խապար խրկեցին ամմէն զօրաց, թէ որ ասկից ետեւ Նաբօլէօնիւր կըծառայէննէ ապստամբ կըսեալին, անոր համար մէկէն զօրքը ըսկսան հեռանալ ըովէն, և երբոր իրեն Մառէշալները իմացուցին թէ ինկած է ասկից ետեւ աթոռէն, շատ ջանայ որ հաւանեցընէ իր Մառէշալները որ շարունակէն պատերազմը սրջափ որ կըրնաննէ, բայց Մառէշալները ամ կերպով դէմ կեցան: Եւ երբոր տեսաւ որ խայրի շար չեգայ, հրաժարեցաւ ինքնալ աթոռէն, և առ միջոցիս էր Փօնդէնրալ, և իրեն զօրքերը բռնեցին ղինքը, ու բերին յանձնեցին Աղեքանդը կայսեր ձեռքը և այսպէս ապահովեցաւ Եւրոպայի ու Փրանսայի խաղաղութիւնը ու հանգստութիւնը:

Անկարելի է որ մէկը կարենայ ստորագրել Պօնաբառ թէն ջանքը որ կուղեր ծածկել ու չիմացընել իրեն բանակին Փարիզու մէջ եղած պատահմունքները. իրեն հաւատարիմ չաշուտները չորս կողմը բանակին մէջ կըտարածէին սուտ խապարներ թէ Փարէզ կըրակի ու արեան մէջ է, բայց երբոր շմար տու թիւ իմացվեցաննէ, ամմէն զօրքերը թողուցին փախան Պօնաբառ թէնի կողմէն: Մարտի 3օին դաշնակցաց զօրքը տիրապետեի ին Մօն թմառ թոնի բարձր տեղերուն, և նոյն օրը հրատարակեց ինքնալ մէկ թուղթ մը իրեն բանակին մէջ և կըսէր թէ թէ պիտի և Մոսկովները տիրապետած պիլէ ըլլան Մօն թմառ թոնի ինքը ձեռքէ չի ձգէր և ոչ մէկ ղեղմը իրեն տէրութիւն սահմանեւրէն:

Առ իրեն հրապարակած թուղթը կըսէնէն առ խապարներուն պալը, որով իմացընէն մեր դիւանէրը կարդացընէրուն, Բէ ինչ հալէ մէջ ինկերէր Նաբօլէօնը, և ինչպէս խոշոր խոշոր ինչօքէր:

Մօրնիկ Բհրօնիւր Ինկիլիզեռաի գաղէ թիւ մարտի 28ին կրպատով փռանք Փօն թի մարտի 7ին խապարներուն տակը, թէ Նաբօլէօնը երբոր բիշմիր փառ հասուց Պառլէմէն Պառլի Ճէնէրալին, և Վառ թի մայի կի Բրինձեբէին դուռներուն, ղրեց շուտով իրեն աներոջը ԳՆէմցէի կայսեր, ու խաղաղութիւն առաջարկեց անոր, և օրինակը թուղթին էր այս:

,, Մոսկովին բանակը բոլորովին ջնջվեցաւ, Պառլի բանակը բոլոր տարմատաղն եղած, ցրվեցաւ աստիս անդին, և ուրիշ բա-

բանակ չիմաց հիմայ բայց եթէ բուկդ, որ պատերազմի պիտոր ինծի հետ, բայց ինչո՞ւ . եկուր խաղաղութի ընենք մէկ տեղ ևն ևն » :

Նէմյէին կայսրը աս թուղթս խրկեց ամ մէն իրեն դաշնակիցներուն՝ անոնց ալ իմացընելու համար : Աս թղթին պատասխանը տալու համար խրկովեցաւ Մարբութեան 3 Ճէնէալ ասոնք տրվին պատասխան բերնով և ոչ թղթով :

Մարբութեան Ռաշիւր՝ որ հրապարակեց իրեն բանակին մէջ . Դաշնակիցները Փարէլ մտնելու ետեւ :

Մարբութեան կայսրը Պուշէա Պաուշի Ճէնէալին դուռնդին մնացածը Լէսնէն ու Լուսնէն անդին վանտէլէն ետեւ, նորէն պատեց քաղմեցաւ ասոնց հետ Քրածնին մօտիկները և փճացուց զամիկներ, ասիկցի ետեւ որոշեց կայսրը որ վանտէլէն ևն Նէմյէին բանակը դէպ 'ի Ժուռային լեռները . աս պատճառէս համար մարտի 10ին ճամբայ ելաւ Սուսոնին մօտիկներէն, հոնտեղ ձգեց թրվիզի ու Ռաիւզաի տուգաններուն գունդերը աս հրամանաւ թէ իրենք զիրենք պաշտպանեն իրենց կեցած աղէկ դիրքերուն մէջ, և թէ որ թշնամիները վրանին վազեն աւելի զօրութի՝ ետ քաշվին կամաց կամաց դէպ 'ի Մառնա : Մարտի 17ին Մարբութեան գունդը եր Ըաթէօ-Թահրի, ու երթէսի օրը դնաց Վէռթուսին վր, դէպ 'ի Ֆէրէ Ըամբէնուա, և ամսուս 19ին ռառոտ եկաւ Նէմյէին բանակին . Մարբութեան կայսրը շուտմը կարգադրեց իրեն բանակը ու զարնովեցաւ Նէմյէներուն հետը . Քրանսըղին զօրքը շատ մեծ քաջութի՝ պատերազմեցան իրենց թըշնամիներուն հետը, մէկ թօփերու պատմէշ մը շատ թօփերով ու հազարաւորաւ գերի բռնեցին, և Նէմյէները վըռնումվեցան Աուպէն անդին :

Մարբութեան կայսրը նորէն կարգաւորեց իրեն գունդը Աուպ դեաին անդիի կողմը Աւշիսին մօտիկները, և արիապետեցին հոնտեղը եղած հարկաւոր տեղերը բանակին համար : Մարտի 20ին Նէմյէին նորէն յարձակեցաւ Քրանսըղներուն վրայ աս հարկաւոր տեղերը առնելու համար Քրանսըղներուն ձեռքէն, բայց Քրանսըղի զօրաց քաջութի՝ ու սիրտը վանտեցին զասոնք ձիրուցան ընելով : Քրանսըղի պահապան գունդին ձիաւորները շատ մեծ քաջութիւն ցըցուցին աս պատերազմներուն մէջ : Իրիկվան դէմ Նէմյէները պատերազմը դադարեցուցին, և բոլոր պատերազմին դաշտը լցված էր Նէմյէի զօրաց լէշերով, և 6000 ալ գերի մընաց Քրանսըղին ձեռքը :

Մարբութեան կայսրը աս փառաւոր յաղթու-

թիւներէն ետեւ, երբոր իմացաւ թէ դաշնակիցները ասիկցի ետեւ չենկրնար պատերազմի բայց եթէ զիրենք պաշտպանելու միայն, անոր համար կուղէր երթալ պատել Պաուշի բանակը հանդերձ Քրանսայու ոտք ելած ժողովրդով, և այսպիս բանալ բերդերուն հաղորդակցութիւն, և բոլորովին յաղթված թշնամիին ճամբայները գոցել Քրանսայու մէջ, և անթիւ անհամար զօրութի՝ առնուլ դաշնակցաց բանակին ետեւը որ ետ չօկարեն ան քաշվիլ, աս պատճառէս համար Մարբութեան կայսրը Մարտի 20ին Արքիսէն ճամբայ ելաւ, բայց հոնտեղը ձգեց մէկ դուռն մը հոնտեղի պաշտպանութիւնը համար : կայսրը հասաւ սան Տիսիէն : 4 դուռը Մոսիլի ու Պաուշի մէկ տեղ խառնած կեցերէին հոնտեղը . Քրանսըղները զարնովեցան անոնց հետը, ու ջարդեցին բճացուցին բոլոր խումբը, 12 թօփ կար աս խումբին հետը անաւարին Քրանսըղները :

Աս միջոցիս Ռէշիօի Տուրան կերթար կոր դէպ 'ի Պարլ - Տոք, ասոր առջև ելաւ մէկ Մոսիլիներու խումբ մը Վինձին Ճէրօտ Ճէնէալին խումբէն, Քրանսըղները բոլոր աս խումբը դերի բռնեցին : Լոսէնաի կորիճ բնակիչները երբոր լսեցին թէ կրժտենակոր իրենց Մարբութեան կայսրը, ամիկները զէնքերնին առին ու լծաւաջ վազեցին . և սիրով և ուրախութիւն լոնեցան Մարբութեան բանակը, և ոտք ելած ժողովուրդը կը հասնէր մինչև Վոճէղ ու Առտէն : Պաշարված բերդերուն պահապան զօրքերը դուրս վազեցին բերդերէն ու պաշարող դաշնակցաց զօրքերը բոլոր ջարդեցին փախուցին . և դործողութեց պարագաները ան աստիճանի հասերէին՝ որ շատ փառաւոր կասարածիմը յոյս կուտային, բայց յանկարծակի ամիկն կարգադրութիւնները խառնակեցան մէկ դժբաղդ պատահարովմը : Թրվիզի ու Ռաիւզաին տուգանները Մարբութեան հրամանին կէտի կամաց կամաց Մառնաին կրժտենայինկոր միանալու համար Մարբութեան գունդին հետը, և Բաթթօտ Ճէնէալին գունդը պիտոր ջանար պահելու աս տուգաններուն ու Մարբութեան գունդին մէջ եղած հաղորդակցութիւնը :

Իրենց գլխաւոր զօրապետը սխալմամբ մոռնալով թէ թշնամիքը իրեն կրնայինկոր ու չորս դին պաշարեր են, ինքը անհոգութեամբ կերթարկոր, մէյմալ տեսաւ որ չորս դին աւեր են : Զօրքը մենք կարիճութի պատերազմեցան, ու շատ փառք ստացան, բայց վերջը հարկ եղաւ փախել թշնամուոյն բազմութեանը համար . 3100 կորիճ մեռան աս օրս փառաւոր մահվամբ : Բայց աս ձախող

խող պատահարքը ճամբայ բացաւ թշնա մեայ՝ որ սիրաւ ըրին մտան Նաբօլէօնին ու իր մառնալներուն բանակին մէջ և կրորեցին երկու բանակներուն հաղորդակցութիւն մէկգլխու հետ։ Մառնալները աղէկ կարգով քաշուեցան դէպ ՚ի Փարեզ, ու Նաբօլէօնը տեսաւ որ իր թերթիկը ըլլալու բան չէ, ու երթալու է օգնութի իր Մայրաքաղաքին քի Փարիզու՝ որուն կըսպառնար իր թշնամին։

27 ին դնաց դէպ ՚ի Պառ - սիւռ - Առաջ ճամբան դարկաւ ու ցրլեց Աինձինձէօտ ձենէնալին գունդը՝ որ ղինքը արգելել կուզէր։ Բայց Առաջին բոլէն, հասաւ Փարիզու՝ բուրներուն վր, որ թէ և թշնամիքը բռնած ըլլաին, ատոր համար և ոչ մէկ ղեղ մը ձեռքէ պիտոր հաներ։ Բայց ինչ ցաւ ու զարմանք էր որ բաշեց, երբոր իմացաւ թէ իր մայրաքաղաքը անանկ վատուէր դաշնադրութի ըրերէր։ Ինքը անոր յանձնէր էր իր սիրելիքը և աղջային պատիվը, ու անի ատանկ խոյտառակաբար մատներ էր դանոնք 800,000 հոգի թէ որ սիրտ ունենային նէ և հայրենեաց սէր, թշնամին կըսարսափեցնէին. մօտ տեղուանքը յարմար էին ղինքը պաշտպանելու, ու 300 թօի բանական էր. աղջային պահապանները երդմունք տրվէր էին Նաբօլէօնին՝ քիլին պաշտպանութեմը համար կեանքերին տալու. 40,000 մարդ իր դռներուն առջին կեցած էին, ու Նաբօլէօնաւ անյաղթելի բանակով կըմտէին արդար։ Բաղաքը թշնամեաց մէկ ան դուռնալ կըլլար ղերենք բոլոր հոն խողելու. բայց լաւ սեպեց մատնելու ղինքնալ ու ամ մէն յոյսնալ։ Նաբօլէօնը հրամայեց որ Փարեզ քաղաքը իւր աղէկ քաղաքներուն թէֆտերէն աւրովի, ու ետքը տակնօք իրեն պատերալմի դաշտ ըլլայ։ Տերակոյանալ վատութիւն դնաց, իր պարտքը չըրաւ. պիտի բաշէ, քիթը խոնարհի օտարներուն ծառայելով ան տեղը՝ ուր որ անչափ հեղ իր օրինաւոր թիւրին ծառայութի ըրերէր, ուսկից որ շատ փառքի ու պայծառութեմ հասեր էր։ Նաբօլէօնը փարեզ քաղաքը բարերարութեմ լցուցեր էր, և շատ խառն ըրեր էր զարդարելու ան տեղը։ Հինայ ինքը՝ իր բոլոր զօրքով կըբաշխէր Փրանսայի հարաւային ղին, և դէպ ՚ի իւր ետէկները. քիչ ատենէն կըդառնայ, ու համար պիտի ուղէ անոնցմէ որ երկնց պարտքը չէն պահած։ Ինքը իւր բաղդէն չէ յուսահատած, և ոչ խոյն կըլլայ ամօթոյ բիծմը հասցնել ան անութիւն որ այնչափ սքանչելի յաղթանակներով զարդարված է։ Անոր համար ինքը Շառլէօնի ժողովը արձկեց, ու Փրանսան ա-

մենեկն խաղաղութի չիդտներ՝ թէոր ամօթով ուղենա ղենէնէ։

Վիլլեթիւիֆ • 32 մարտի • 1814 :

ՄԵԾ՝ ՏՈՒԳԱՅՈՒԹԻՒՆ

Փռանքֆօնթի .

Փռանքֆօնթի • 30 Մարտի :

Ռիշա հիսապը ընելով ղինուորական խոնարհներուն՝ որ Փռանքֆօնթ քաղաքը տվեր է, 1813 նոյեմբերի մէկ էն, ինչպէս մարտի 24 դաշնակից զօրաց, կըտեսնովի որ աս քիլին մէջ խօնախ ըրեր են նոյեմբերի՝ 1790 ձենէնալ, 45,518 օֆֆիցիալ ամմէն աստիճանի, և 513,346 պզտի օֆֆիցիալ ու ղինուոր : Դեկտեմբերի • 1095 ձենէնալ, 27,955 օֆֆիցիալ, 329,670 ղինուոր : Յունվարի 1814ին 236 ձենէնալ, 18,049 օֆֆիցիալ, 240,134 ղինուոր : Փետրվարի • 76 ձենէնալ, 15,623 օֆֆիցիալ, 225,053 ղինուոր : Մարտի մինչև 24ը • 56 ձենէնալ, 11,308 օֆֆիցիալ, 138,953 ղինուոր : Դուռնալ բոլորին, 3253 ձենէնալ, 118,453 օֆֆիցիալ, 1,447,156 պզտի օֆֆիցիալ ու ղինուոր : Այսչափ զօրքը անցերէն Փռանքֆօնթէն Փրանսա կոստելու համար համաէն պակաս ատէնի մէջ : Իսկ հիւանդ ղինուորականներուն թիւը մեր հիւանդանոցներուն մէջ, որ վերի հիսապին մէջը չիկային, էր նոյեմբերի 62, 279 : Դեկտեմբերի, 82,145, Յունվարի, 93,674, Փետրվարի 82,145, Մարտի 43,495, բոլորը 363,738 :

Դաշնակից տէրուեց բոլոր զօրքին թիվը աղէկմը իմանալու համար՝ պէտք էր կարելի ըլլաինէ հիսապի մէջ առնել բաց ՚ի թշնամեաց դէմ ելած զօրքերէն՝ նաև անդին աստին քիչ ու շատ ցրվածները Նեմյէստանու քաղաքներուն մէջ, Ռէնշի աջ կողմը, և որ կերթանկոր ետեէ ետև մեծ բանակին օդնուն հասնելու հմը : Կրնանք զուրցել առանց ղիլաբանուէ թէ աս ամմէն ցրված զօրքը թօի ընելով մէկ մեծ բանակմնալ կըլլայ :

II Արդեւ :

Բոլոր Փրանսայի դաղէթաները աս յետագայ պարագաները կըպատմեն դաշնակցաց Փարեզ մօնելուն վր : Փրանսալներուն անխոհեմ պաշտպանուել Փարիզուն դռան տակը հատուց դաշնակիցները : Բաղաքին մեծերը ժողովըդէն կըծածկէին դաշնակցաց բազմուիւր, ուստի կըկարծէին թէ մէկ դունդիմը հետպիտի ըլլայ պիւթիւն պիւթիւն կըռիւթին : Բայց թիւրները հաստատուն արիւնթի որով թողեր էին իրենց ժողովուրդը անոր ետեէն վաղելու, որ ղերենք պատե-

րալ

բազմի գործեց, հասան շարեցին իրենց զօրքը Փարիզու տկար պատեհներուն առջևը, որ շինեի էր Պօնաբառութիւն աւելի իր տուրքը ապահովցնելու համար, ք թէ զինքը պաշտպանելու:

Փրանսըն բանակը ինչպէս ամեն տեղ, ասանկալ փարիզու պարսպին տակը այն սր տուութիւնը պատերազմեցաւ, որ ինքը մշտ իր թփին և իր յաղթութիւն յոյսին հետը չէր չափեր: Ազգային պահպաններէն խելմը քաղաքիք կատաղութ պարսպին դուրս վազեցին, որոց վրայ էր քաղաքին ապահովութիւնը. ասոնց շատ փառաւոր մահ ունեցան ու պատվաւոր վերքեր. իրենց մեծ վարձքը իրենց քաղաքներուն ցաւակցունէ:

Առտըմն սահմանը վեցին մէկ սաստիկ կրակիւր սրտամուկըով լեցուց աս մայրաքաղաքը, որ այսպիսի բան լսված չէր: Իրիկ վանդէմ իմացվեցաւ որ ամեն չարեաց պատշառին գլխաւորը աս անխոհեմ պաշտպանութեան, հրաման տրվեր է որ թշնամեաց գլխաւորին հետը դաշնադրուի ըմեն: Արդէն քիչին զօրքերուն շարժումները անանկ էր դարձեր որ քիչը բան հասկեցօյը պիտէ կրնար տեսնալ թէ բանը լինալու վրայ է: Կէս բանի կիւրկներ որ Փարիզու մէջ նայօք բարձր տեղվանքներէն երբոր քաղաքին մէջ ներս ինկան, բնակչացը սորվեցուցին թէ ալ իրենց ինչ ըլլալը չըլլալը իրենցմէ կրկալվի, ան փառաւոր յաղթութիւններէն զատ, որ աս պատրազմիս մէջ իրենց օգտին համար առաջ տարվեցաւ, կարծես թէ բաղդնալ իրենց կողմէն, զէնք հիւ մէկ գէշ բանը չեհանդիպեցաւ որ իրենց առելի ըներ աս յաղթութիւնները: Գիշերով բանակը ետք քաշվեցաւ, ու հանդարտ կարգով անցաւ գնաց:

Քիչը ատենէն մէկ նոր տեսարանմը ամ մէնուն աչքը իրեն քաշեց: Անթիվ կրակներ կը վառէին որ ան բլուրներուն վրայ, որ ի հիւսիսայ յարեւել կեցած Փարիզուն վրան կընային, որոց յոյսը աւելի հանդարտեցնօք էր բան թէ փայլուն. աս ան բլուրներէն, որոց վրայ Նաբօլէօնը, իրեն ըսածին կէօրէ, կուգէր կուլիլ թշնամեաց հետ իրեն տէրութիւն գեղերուն համար, որ տէրութիւն հին սահմանին հետ միացուցեր էր:

Առաւօտը արեգակը ծալթելու ատենը բոլոր Փարիզու բնակիչքը անտեղերը դացեր դիզվեր էին, ուսկից սր պիտի անցներ զիրենք աղատօղ բանակը: Ան ատենը մէկ նոր տեսարանմը բացվեցաւ որ տահա չէր լսված ընդհանուր պատմութե մը: Ինչ կը տեսնես մէյմալ վեցհարիւր հազար քաղաքացիք մէկ դօրով ու փառօք տահաւոր բանակի մը մէջ խառնըլերէ, մէկ ժողովուրդմը տասը տե-

սակ ալեայլ աղգերու հետ կը բալէ կոր, կերթայ կուգայ՝ ասնքի իր եղբարցը հետ: Ամենքը կը տեսնան որ աս տեղս մէկ հողին ազատութիւն լեզուաց տարբերութիւնը մէջերնուն. ամենքը այլեայլ լեզու կը խօսալթէին, ամենքնալ մէկզմէկունը կը հասկընային:

Կեսօրվան դէմ էր՝ որ դաշնակցաց բանակը՝ Փրանսայի ազատիչը, մտաւ Փարիզ:

Աս դիւցազուն Եւրոպայի աղատիչները քաղքին մէջ երեցածնուպէս, աղաղակմը փրթաւ ու բախուեւ ու շնորհակալուեւ. և աս ուրախուել տահանախերդանք փնէր այսինչին փէրէվ ապաղայ տեսարանին: Երեցաւ ան թիվ բաղմունքը զօրաց, ու մէկէն իմէկ բնին Փրանսընները, աչքերնուս վար ինկաւ փէր տէն՝ որ անօրէն անողորմ ձեռքերը քաշէրէն ասչափ տարիէն պէրի, մանաւանդ աս վերջի տարին. Ան անտառիպէս լեցված տէգերը, ան սքիւր սքիւր խոկված սքիւրված դունդերը, ճվ կընար հաւտալ թէ՛ իշտէ ծեծէն ապրած, հաւայէն խալած, կտոր տուք թափթփուք բաներնէն, ինչպէս որ կուգէին հաւտացնել մեղի Պօնաբառութիւն դաղթմաները:

Իրաւ որ ժողովուրդը՝ երբոր ազատէնէ, աղէկնալ կը գտտէ, շուտը սկսաւ բաղդաւ տել առջի լսած բաները, նոր նոր աչքով տեսածին հետ: Բոլոր ժողովուրդը մէկ հողուով անիծեց ան գլխաւորները՝ որ այն պիտի փորձանքի մէջ պիտի խօթէին Փրանսայի տէրութիւն մայրաքաղաքը, Փրանսայի այնչափ տկարութե ատենը՝ որ ալ մարդնար ստակնալ հատեր էր: Խելով տահա թէ քեց աս զօրքին անցիլը լեցուն սօխախներէն. որդին որ կերթայիննէ՛ նոյն ուրախութե ճայնը կելար: Մէկ օտարական մը որ բանին աւել չգիտնար նէ, պիտի կարծեր թէ ամեն զօրքը, ու քաղաքը մէկ աղգ էն յաղթութե համար խնտում ընելով իրենց քաղաքը կը դառնան կոր: Զարմանք է, քայց իրաւ է ալ որ աս մեծ հանդէսիս անչափ հետաքրքրութիւն չի շարժեցաւ, հապա ամենուն աչքը ան դունդին վրայ եղաւ, որ Աղբէսանդը կայսեր ու Պաուշի թիւրին չորս դին պատեր էին. ու Ըվարդ ձեմպէսկին ու Լօտ Բաթհարալ ինկիլիզի էլ չէին հետը ալայով ներս կըմտնէին կորնէ: Ժողովուրդը առջնին վաղեց կանգնելով ուրախութե. անոք ալ ասոնց շատ անուշութե ու սիրով ճուղապ տրվին, և ցըցուցին թէ ինչպէս Փրանսայի օգուար կուլին ևն:

Զօրքը կանցներ ու կանցներ, ժողովուրդը մէկ դիէն խնտումի ձանք թող կուտար, ու կանիծանքի իրենց առջի բռնաւորները, ու կու-

կուղէր Պօռպօնի սօյէն թէւոր, որոցմէ կը սէին շատ բարիք, մեծ երջանկութեւ դարեր տեսեր է Ֆրանսսան : Հաստատուելու կառաւարութեւ նշանները տակըվեցան, ու ընկած տէրութեւ նշանները առմաները բոլոր ջնջովեցան : Ինքեր գլխուն ննացած ժողովրդեան ատեւութեւ չափ չունի : Ներոնի գերեզմանին վրայ եղած նախատական նշանները թեւ թեւ են ասոնց քովը որ Նաբօլէօնի տէրութեւ վրայ դրվեցան :

Աս յիշատակաց արժանի օրվան երջանկութեւ կատարվեցաւ երբոր թէւորներուն մտքնայ հաստատ իմացվեցաւ : Ասոնք արդէն չէին ուղած ընդունիլ Վիէնայի տուքան որ Նաբօլէօնը զօռի ատենը խաւեր էր : Աս մեծագործ իշխանները Նաբօլէօնի հետ բան գործք չունինք բսին, և ոչ իր սօյէն մէկուն հետ : մեր տէրաւ Ֆրանսայի երջանկութեւնէ : չենք ուղեր և ոչ հին Ֆրանսայու կտորմը տեղը կտրել զատել իրմէ : աղէկ գրտենք թէ աս տէրութեւ ուժը ու զօրութեւ որ չափ կըգորէ Եւրոպայ վր : Իրեն կրթողութեւ որ երթայ ինչ կարգ կանոն աղէկ կըճանցնայ նէ դնէ իրեն : և մենք մեր զօրքովը կեցածենք աս բաներուս վրայ :

Ի Գ Ա Լ Ի Ա .

Աւետիս . 27 Ապրիլ :

Ապրիլի 26 Մանդվայէն հոս հասաւ Բրինչիբէ Եւճէնիօսը Իդալիայի փոխարքան շատ առապաներով, ու մէկ Աւօրիայի ձիաւոր զնդով : Մանդվայի բերդէն ելելէն առաջ ասանկ թուղթմը հանեց :

Ժողովուրդ թէրուն Իտալիոյ :

Ինը տարի է որ կեանքս ձեզի համար դրեր էի, ու մէկ վայրկեանմը պօջ չանցուցի : Կիները ձեր երջանկութեւ կըՏողայի, կի դուրսը զձեզ կըպաշտպանէի : Ձեր ու իմ սրտիս մէջ գտայ իմ աշխատանացս վարձքը : Լսեցի ձեզմէ շատ պատուաւոր վկայութիւններ ու դոհօլթիներ, որ պատմուէ մէջ ալ անցան : ասոնք ինծի մեծ զըվարձութի տալէն ետեւ ժառանգութիմը մնան նաեւ իմ որդւոցս : Իրաւ է զգացի սրտիս մէջ ան քաղցրութեւ որ կուտայ մարդուն ժողովրդեան սէրը և երախտադիտութեւ որուն կըվկայէ նաեւ ան մեզ խիղճը : Աս իմ սիրուս երկան փորձերէն ետեւ, ու զիս բոլոր ձեզի տալէն ետեւ, ջըջուցի ձեզի նաեւ մեծ նշանմը իմ վստահութեւն, երբոր թողուցի իմ հայրենիքս ու եկայ բնակեցայ իմ ընտրած բարեկամներուս մէջ : ... Բայց հիմայ նոր քաղաքական կար-

գուորութիւններ կըպարտաւորեն զիս : հետանալ ձեզմէ, ու անստոյգ կըթողուն արչեօք պիտի կատարվի իմ ուխտս որ ատենօք կըրցայ ընել, ինչպէս որ դուք ալ հաղար անգամ վկայեցիք :

Ժողովուրդ թէրուն, ինչ բաղդ որ ալ տայ ինծի նախախնամութեւ, իմ սէրս չի փոխվիր : Շատ ատենէն պէրի ուրիշ բաղձանք չունէի բայց ձեր երջանկութեւ երջանկ եղէք ուրեմն ո՞ դալիաններ, կարելի է թէ ինչ ձի օտարական ըլլաք, բայց ես ձեզմէ չեմ կրնար պաղիլ : Աս իրաւ է որ ոմ զի առանց յաւոյ ուրախանամ յիշելով ձեր հետ կեցած ժամանակըս, պէտքէ մոռնամ ամենէն ինչ պարագայի մէջ ձեզմէ կրբաժնըվիմ կորնէ :

Եւ դու քաջ բանակդ Իդալիոյ, դուք զինուորներ, որոց անունը ծառայութեւ և վերջերը միշտ սրտիս մէջ պիտի պահեմ, ան վերջերը որ աչքիս տակը առիք, ան ծառայութիւնները որոց համար ձեզի արդար հատուցումս ըրի : արդեօք ալ չի տեսնաք պիտի զիս ձեր շարքերուն մէջ, ձեր գլուխը կեցած : արդեօք ալ պիտի չի լսեմ ձեր ուրախութեւ ձայնը : Բայց թէ որ ատենօք ձեր հայրենիքը զձեզ պատերազմ հանէ նէ անտարակոյց եմ քաջ զինուորներ թէ մեծ վտանգներուն մէջ ձեզի անուշ պիտոր ըլլայ Եւճէնիօսին անունը յիշելը :

Մանդվա . 26 ապրիլ . 1814 .

Բրինչիբէ Եւճէնիօս :

Գ Ի Տ Ե Լ Ի Գ

Նաբօլէօնը դրեթէ աչքով տեսաւ դաշնակցաց փարեղմանելը : Իրեն բռնաւորութեւն խալըսած Ֆրանսըղներուն ուրախութեւ ձայնը պէլքի ականջնալ հասաւ : Ան որ Եւրոպայի սուզը հիշ բանի տեղ չէր սեւեւեր, ու լէշով ու արունով լցունած դաշտերուն մէջ կըխնտար, արդեօք աս ատենսալ պահեց մի իր երեսին խնտումը ու հողոյն անխուովութեւ : Իմաստուն Պրուտարքոսին երևելի արանց վարքերը կարդալէն ետեւ, զանոնք թողուտէ երթայ հիմայ անոր փիլիսոփայական գործքերը (*) մի ձեռք պիտի առնէ : Պօնաբաւութեւ միշտ զինքը միակերպ կուղէր երեցնել, բայց իր անհանդարտ երեակայութեւ իրեն սիրտը կըյայտնէր : Ան կարելի է համբերել աթոռը կորանցընելէն ետեւ, ու այնպիսի աթոռ ուսկից որ բոլոր Եւրոպայի օրէնք կուտար, ինչպէս որ մէկ մեծ փիլիսոփայ մը կըընայ համբերել իր ստա-

(*) Պրուտարքոսին շատ աղւոր ու անվանի գործքերուն մէջը կայ մէկմը յաղաքս անխուովութեւ հողոյ : փիլիսոփայական կերպով դրած գիրքմընալ :

տաակին կորսովելուն: Իրաւ է, թէ հայրտ
հոգին կի՛հ հիւ բան մը չուզեր ունենալ, կի՛
բոլորը ունենալ: Բայց աս կրնայ ըլլալ եր-
բոր տահա չէ սկսած բոլորը ունենալ: Անի
կրնայ զինքը անխռով ցըցնել որ տահա ու-
րիշ զինքը չըմբկացուցած՝ ինքերէնը թո-
ղու գաւազանը, զէրէ անատենը չէր կրնար
ալ որոշել, արդեօք կամօք մի ըրաւ, չէնէ
առ հարկի: Այսինքն մէկ ատենմը հռոմայու
մէջ Սիղզանը հրաժարելով իւր իշխանապե-
տութեն, բոլոր աշխարհ տարակուսի մէջ
ձգեց աս իր հրաժարելուն վր: Բայց Պո-
նափաթ թէն չէկրնար և ոչ Սիղզայիպի մարդ
մը երևնալ: Դիտենք իստ բռնաւորը աթոռէն
վառնովեցանէ՝ անցաւ յունաստան, տղոց
վարպետ եղաւ: Եւրօթեօնը և ոչ աս կրնայ
ընել, վն զի իր խիստ ու հայրտ բնութիւնը
գարատունաւ տակնուվրայ անսպասու կը
դարձնէ: Ուրեմն ինչ մնաց իրեն ընելու: մէկ
մեծ բանմը պիտի ընէ, այսինքն գոնէ թիւրի-
պէս մեռնել, ինչպէս որ կերենայ իր չուղա-
պէն որ տրվաւ օրէնսդրաց ժողովի թղթին,
երբոր կըրնդդէին իրմէ խաղաղութի վերջի
ատենները, ու գոհ չէին իրեն բռնած ճամ-
բաներուն վր:

„Ես ձեր յայտարարութե տեղը արդե-
լեցի, և աս բանս ապստամբուել կըճաննէ,“

„Օրէնսդրաց ժողովին տասուերկու փաշ-
ին տասնըմէկը աղէկ մարդիք են. ես կըճաննե-
նամ դանոնք, ու աղէկ համարում ունիմ
վրանին: Մնացած տասներկու երրորդ մա-
սը բոլոր ապստամբ ու գէշ մարդիք են. ու
իրենց գետապանքը աս մարդիքն են: Աս դե-
պանութե մը կային աս Պարսիներ. Լէնը, Ռե-
նուան, Կալա, Սէնը, ու Պիտան և Քլոթե-
նը: Լէնը մէկ խաբէբայ մատնիչմէն, որ կա-
ռավար իշխանին հետ ծածուկ բան ունի Տը-
սէզին ձեռքովը. ես աղէկ գիտեմ, ու փաշ-
տեղաւ ունիմ. իսկ մացած չորսը խռովարար
մարդիք են:

Աս տաակերկու երրորդ մասը այնպիսի
մարդիք են, որ անիշխանութի կուզեն: Աս
կերպը զոր տարաւ զԱլեքսանդր ուրիշ գլխա-
ւորները, կախելու տեղը: Այսպիսի ատեն
որ թշնամին մեր երկրէն վառնաւ պէտք է,
ինչ եկեր էք կուզէք իզմէ որ առջի կարգին
փոփոխութի ըլլայ: Պէտքէք օրինակ առ-
նել Ալադիայիէն, Փոսնքա քօնդէայէն,
ու վողացուոցմէ. աս ամեն ժողովուրդը
ինծի դարձերէն օգնուի կըրնդդէն որ իրենց
կողմը մարդ խաւրեմ. և եսալ օգնուի խա-
րեցի ան կողմերը,“

„Դուք ժողովուրդը երեցնող գլխաւոր-
ներ չէք, հապա բաժիններու դետապանք էք
միայն. ես զձեզ ժողովեցի որ քիչմը միտ-
թարկիմ ձեզմով. չէ թէ ինծի սիրտ կըպակ-
սի, հապա վն զի կըլուսայի թէ օրէնսդրաց
ժողովը ինծի աւելի սիրտ պիտի տայ, ասոր
տեղը իս խաբէց: Ես իրմէ բարիք կըլու-
սայի, ինքը չար ըրաւ, բայց պզտի չար մը,
վնզի մեծ բանմը ձեռքէն չէր իդար ընելու:
Դուք ձեր թղթին մէջ կուզէք աղգէն բաժ-
նել կտրել իր թաղաւորը: Ես միայն, ես
միայն եմ ժողովուրդեան գլուխը, ժողովուր-
դը երեցնողը. և ո՛վ ձեզմէ անանկ մեծ բեռ
խառիր էր վրան առնելու: Աթոռ ըսածը
փայտմէն խառնիքով ծածկաց: Ես միայն,
ես եմ միայն ժողովուրդեան գլուխը, թէ որ
ես ձեր ուղածին կէօրէ շարժելու ըլլայի նէ,
թշնամեցն ուղածէն եւելի բան կորսնցընէ
պիտի: Իրեք ամսէն ետե խաղաղութիւն կը
գտնէք, ես չէնէ ես կուզեմ մեռնել: Բայց
հիմակվան հիմայ պէտքէ կարճութի ցըցնել:
Թշնամեաց ետեւէն վազեմ ու ծեծեմ զանոնք:

„Երբոր Ունիկայ կըթօփօտովկոր, ու
Պէֆօն կառնըվի, ատենը չէ տէրուէ կար-
գին վրայ դանդաղելու, ու թիւրութիւն գէշ
գործածելուն վր տրոնջալու: Օրէնսդրաց
ժողովը կտորճիվմը բան է, ինչպիտի ըլլայ
ծերակուտին ու անուէ խորհրդականաց առ-
ջիւ: Ես եմ ես աղգին գլուխը, զէրէ ձեզի
աս կարգս կըվայի: Թէ որ Ֆրանսա ուրիշ
կարգմը բռնելու ըլլար՝ որ ինծի չիվայէր,
անատենը կըսէի, գացէք ձեզի ուրիշ թա-
գաւորմը բնորոնցէք,“

„Թշնամիքը աւելի իմ վրաս կատարէ են,
բանութե Ֆրանսայի. բայց ինծի կիցայմի քի
թո՛ղ տամ որ տէրութիւն կտոր կտոր ընեն:
Ես միթէ վաղ չեմիդարկոր իմ իրաւունքէս
խաղաղութի ընելու համար. այլ թէ ես ձեզմէ
բաներ կըպահանջեմ, վն զի սիրտ ունիմ,
և կըպարծիմ ալ աս բանիս վրայ, զէրէ մեծ
մեծ բաներ ալ ըրեր եմ Ֆրանսայի համար,“

„Ձեր թուղթը անարժան է ինծիալ օրե-
նսդրաց ժողովին ալ, ու ես իշալա՛հ մէկօր
մը անի տպել կուտամ որ բոլոր աղգին առ-
ջին կասկարմիր ընել տամ ան օրինադրաց
ժողովը:

Հայտէ ելէք դարձէք տունէրնիդ, ու գիտ-
ցէք որ յանցաւորալ ըլլալնէ՝ ձեզի չէր ի-
նար ասանկ ամենուն առջին ինծի յանդիմա-
նութի ընել: Ֆրանսան աւելի ինծի կարօտ
է քան թէ ես իրեն:

Աս գործքը՝ որ է պատմութի հիմակվան ատենիս, տասնըհինի օրը մէյմը կըտըպիւն:
ԻՎԵՆԵՏԻԿ ԻՎԱՆՍ ՍՐԲՈՅՆ ԴԱԶԱՐՈՒ: